

MUNI
FSS

Katedra
psychologie
Centrum pro výzkum
psychoterapie

Co dělá terapeuta *dobrým terapeutem*

Tomáš Řiháček

Psychoterapeut

- Výzkum psychoterapie se tradičně soustředil více na studium **psychoterapií** než na **psychoterapeuty**, “jako by terapeuti, pokud jsou řádně vycvičení, [byli] víceméně zaměnitelní” (Orlinsky & Ronnestad, 2005, p. 5)
- Rozdíly mezi terapeuty jsou však větší než rozdíly mezi terapiemi (Luborsky et al., 1986; Wampold, 2001)
- Výzkumníci začínají stále více věnovat pozornost osobě terapeuta (Baldwin & Imel, 2013) a výcviku a supervizi (Hill & Knox, 2013)
- V psychoterapii (i psychologii obecně) se rozvíjí kompetenční hnutí (např. Kaslow et al., 2004)

?

?

?

?

?

?

?

?

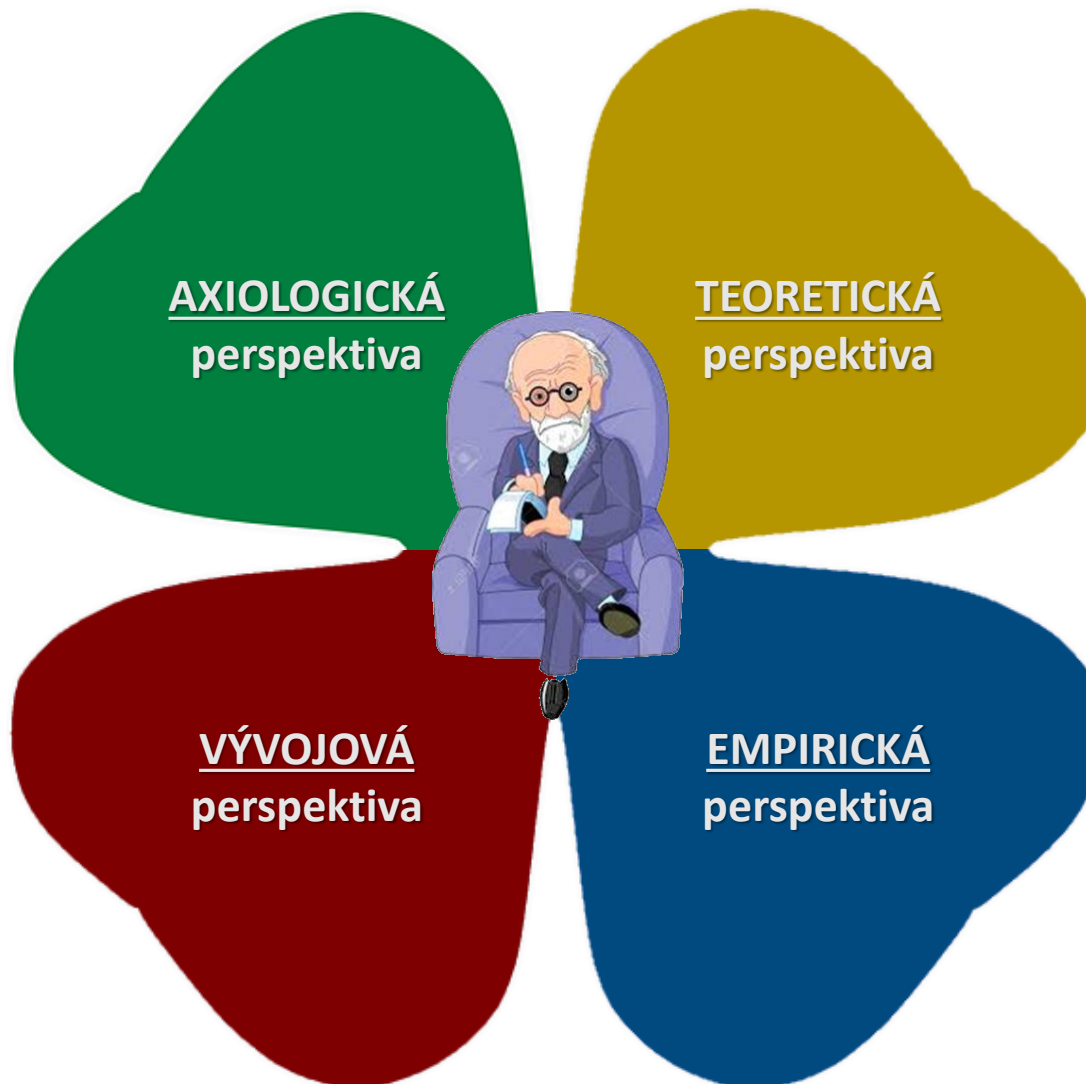
?

?

?

?

Z jakých úhlů můžeme pohlížet na kompetentnost psychoterapeuta?

AXIOLOGICKÁ

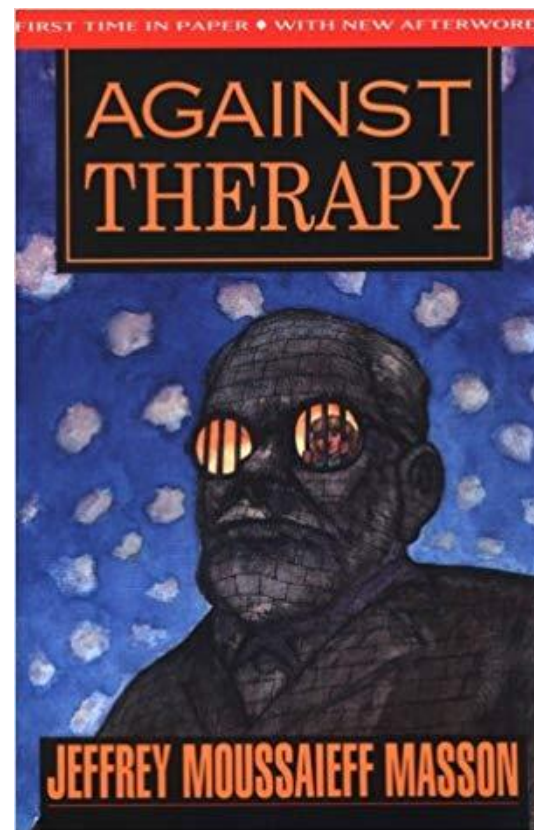
perspektiva

Existují principy, které (obvykle) nezpochybňujeme...

Psychoterapeuti

- mají být zodpovědní za důsledky svého jednání
- se nemají angažovat v žádných praktikách, které jsou nehumánní nebo které vedou k nelegálním či neospravedlnitelným činům
- mají respektovat důvěrnost informací získaných od klientů
- se mají zdržet poskytování zavádějících nebo klamných informací
- se mají zdržet provádění jakékoli činnosti, která může poškodit klienta
- ...

Statement of Ethical Principles of the EAP (2002)

Kulturně podmíněné předpoklady

- Můžeme v terapii používat Ayahuascu? (Blainey, 2015; González et al., 2017)
- Můžeme v terapii vyvolávat a krotit démony? (Benda, 2010; Hájek, 1998)
- Můžeme jako součást terapie předepsat půst a meditaci? (Suzuki, 1976, 1979)
- Můžeme na psychotické stavy pohlížet jako na projev psychospirituální krize? (Lukoff, 1985)
- ...

Co je „dobrý výsledek“ terapie

- Ústup symptomů (*recovery*)?
- Schopnost vytvářet uspokojivé vztahy?
- Schopnost využívat své vlastní zdroje/silné stránky?
- Náhled na původ svých potíží?
- Schopnost žít život *navzdory* duševní poruše (*empowerment*)?
- Osobní růst, tj. změna překračující premorbidní úroveň fungování (posttraumatický růst, spirituální růst)?

AXIOLOGICKÁ
perspektiva

TEORETICKÁ
perspektiva

EMPIRICKÁ
perspektiva

VÝVOJOVÁ
perspektiva

TEORETICKÁ
perspektiva

	SEBEREFLEXE	VZTAH	DIAGNOSTIKA	INTERVENCE
HUMANISTICKÉ (Farber, 2010)	Sebeuvědomění, využívání vlastní subjektivity	Terapeutova otevřenost, autenticita a kongruence ; respekt ke klientovi, důraz na dialog	Klient jako integrovaný organismus , důraz na klientův žitý svět (ne historie či diagnóza)	Fenomenologická sebeexplorace, přítomnost , potřeby, opakované vzorce, klientova zkušenost v terapeutickém vztahu
PSYCHO-DYNAMICKÉ (Sarnat, 2010)	Schopnost kontejnovat, pozorovat, propracovávat , a využívat své vlastní emoční, tělesné a fantazijní prožitky ; akceptovat a zpracovat své potřeby	Vztah jako agens terapeutické změny	Celá osobnost , ne jen symptomy; vědomé a nevědomé konflikty, internalizované vzorce a obrany; používání vlastního prožívání a reakcí pro diagnostiku	Interpretace a angažovanost ve vztahu jako neoddelitelné aspekty intervence
KBT (Newman, 2010)	Uznání vědeckého základu KBT a jeho omezení ; na důkazech založené metody, zdravý skepticismus	Pozitivní vztah jako podmínka změny	Vědecký postoj : získávání dat s použitím reliabilních a validních metod, formulace a testování hypotéz	Znalost mnoha technik , schopnost strukturovat sezení a učit klienta dovednostem, direktivn postoj, vyvažování manualizace a klientovy jedinečnosti
SYSTEMICKÉ (Celano, Smith, & Kaslow, 2010)	Sebezkušenost, prozkoumávání terapeutovy zkušenosti z primární rodiny	Rozšířený terapeutický vztah (s každým členem rodiny), koncept neutrality/vyvažování	Vztahová formulace případu ; uvědomění celého systému; schopnost přijmout perspektivu členů rodiny ; vzorce z primární rodiny, transgenerační přenos	Přerámování, zvládání negativních interakcí, podpora koheze, intimity a komunikace; podpora rodičovství; podpora individuální a kulturní rozmanitosti
INTERGATIVNÍ (Boswell et al., 2010)	Rozpoznat, kdy konkrétní intervence či druh vztahu nejsou pro klienta efektivní	Šíře a hloubka teoretických znalostí, výzkumu a klinické praxe; výzkum interakcí mezi klientem a léčbou	Vztah jako společný účinný faktor	Multidimenzionální přístup ; přednosti a omezení konkrétního přístupu; účinně integrovat různé typy intervencí

EMPIRICKÁ
perspektiva

Existují výjimeční terapeuti?

Výzkum „efektů terapeuta“

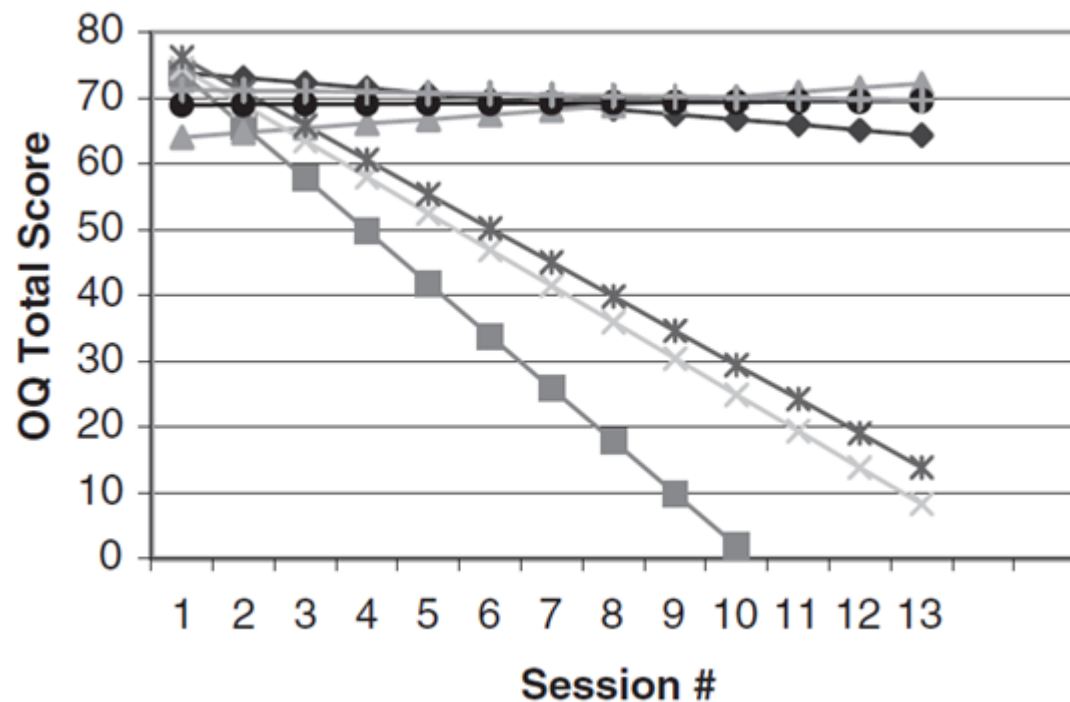
- Data z *National Institute of Mental Health Treatment of Depression Collaborative Research Program* (NIMH TDCRP) ukázala, že
  - cca 8% rozptylu ve výsledcích terapie lze přisoudit rozdílům mezi terapeuty
  - 0% lze přisoudit rozdílům mezi přístupy (KBT, IPT)

(Kim, Wampold, & Bolt, 2006)

- Rozdíly mezi terapeuty...
  - skutečně existují
  - jsou konzistentní v čase
  - jsou výraznější tam, kde práce terapeutů není svázána manuálem

(Baldwin & Imel, 2013)

Rozdíly mezi terapeuty

Tři nejhorší terapeuti
(jejich pacienti se v
průměru nijak
nezlepšovali)

Tři nejlepší terapeuti
(jejich pacienti se v
průměru podstatně
zlepšovali)

Jsou „výjimeční“ terapeuti výjimeční ve všech oblastech?

- efektivita terapeutů se lišila podle okruhů potíží a byla stabilní v čase (Kraus et al., 2016)

X

- terapeuti efektivní (či neefektivní) v jedné oblasti jsou efektivní také v jiných oblastech; efektivitu terapeuta lze považovat za globální konstrukt (Nissen-Lie et al., 2016)
- psychoterapeutický “g-factor” spojený s osobou psychoterapeuta (Lindgren, Folkesson, & Almqvist, 2010)

Jak definovat

terapeutickou expertnost?

Kritéria založená na

- **Reputaci** (nominace kolegy)
- **Výkonu** (demonstrace dovedností)
- **Klientových výsledcích** (měření změny)
- Zlepšování se v čase

(Tracey et al., 2014)

Reputace:

Studie „mistrovských“ terapeutů

Paradoxní charakteristiky

„mistrovských“ terapeutů

Drive to mastery	AND	Never a sense of having fully arrived
Able to deeply enter another's world	AND	Often prefers solitude
Can create a very safe client environment	AND	Can create a very challenging client environment
Highly skilled at harnessing the power of therapy	AND	Quite humble about self
Integration of the professional/personal self	AND	Clear boundaries between the professional/personal self
Voracious broad learner	AND	Focused, narrow student
Excellent at giving of self	AND	Great at nurturing self
Very open to feedback about self	AND	Not destabilized by feedback about self

---

Výkon:

Úloha terapeutických manuálů

Co zatím víme?

- Dodržování léčebných manuálů snižuje rozdíly mezi terapeutů (Crits-Christoph et al., 1991)
- Zdá se, že dodržování léčebných manuálů není obecně spojeno s výsledkem terapie (Miller & Binder, 2002; Webb, DeRubeis, & Barber, 2010)
- Přísné dodržování manuálu může dokonce zhoršit výsledky terapie (Castonguay et al., 1996; Henry et al., 1993)
- Debata nicméně pokračuje... (e.g., Addis & Cardemil, 2006; Duncan & Miller, 2006)

Klientovy výsledky:

Prediktory „efektu terapeuta“

Proměnné, které NEJSOU spojeny s výsledkem terapie

- **Pohlaví terapeuta** (Anderson et al., 2009; Okiishi et al., 2003; Xiao et al., 2017)
- **Teoretická orientace/terapeutický přístup** (Anderson et al., 2009; Okiishi et al., 2003; Xiao et al 2017)
- **Primární profese** (Okiishi et al., 2003)
- **Počet let výcviku/klinické zkušenosti** (Anderson et al 2009; Okiishi et al., 2003; Xiao et al 2017)

Klientovy výsledky:

Prediktory „efektu terapeuta“

Pozitivní/nekonzistentní důkazy

- **Závažnost klientových potíží** (Firth et al., 2015; Saxon & Barkham, 2012; problematické: Dinger et al., 2017)
- **Délka léčby** (Goldberg et al., 2016)
- **Pracovní zátěž (*caseload*)** (ano: Firth et al., 2015; ne: Anderson et al., 2009)
- **Věk terapeuta** (ano: Anderson et al., 2009; ne: Xiao et al., 2017)

Klientovy výsledky:

Prediktory „efektu terapeuta“

Pracovní spojení

- Kvalita pracovního spojení je spíše výsledkem charakteristik či jednání na straně terapeuta než na straně klienta (e.g., Del Re et al., 2012)
- Silné interpersonální dovednosti (Najavits & Weiss, 1994)
- Flexibilita, upřímnost, respekt, důvěryhodnost, vřelost, zájem, otevřenost (Ackerman & Hilsenroth, 2003)
- Multikulturní kompetence (Davis et al., 2015)
- Schopnost zvládat interpersonálně náročné momenty (Anderson et al., 2009)

Klientovy výsledky:

Prediktory „efektu terapeuta“

Pracovní spojenectví

- Negativní osobní reakce (např, podrážděnost, nedostatek empatie, frustrace) souvisely s pracovním spojenectvím negativně
- Profesní pochyby (např. nedostatek sebedůvěry, pochyby, pocit bezmoci) souvisely s pracovním spojenectvím pozitivně!
- Vřelý interpersonální styl souvisel s pracovním spojenectvím pozitivně
- Používání svých vlastních a klientových emočních reakcí v terapeutickém vztahu, pokud nebylo provázeno vřelým interpersonálním stylem, souviselo s pracovním spojenectvím negativně

(Nissen-Lie et al., 2010)

Klientovy výsledky:

Prediktory „efektu terapeuta“

Role pochybování o sobě

- Kombinace pochybování o sobě jako o terapeutovi a vysokého stupně přijímání sebe jako člověka je nejlepší kombinací
- Přílišné sebevědomí nepřispívá ke zdravému terapeutickému postoji
- *“Love yourself as a person, doubt yourself as a therapist”*

(Nissen-Lie et al., 2014)

Z perspektivy klienta...

- Eri byla vnímána jako „terapeutka s charismatem“, se schopností utvářet silné, bezprostřední spojení, s jasným a přesvědčivým plánem změny založeným na medicínských i psychologických principech a s očekáváním rychlé změny. V souladu s tím byly její techniky koncipovány tak, aby zplnomocňovaly klienta k nalezení jeho vlastního řešení a její pragmatický přístup nevyžadoval dlouhou léčbu. Eri tak poskytovala klientům holistický přístup, v teorii zakotvený pohled na jejich psychopatologii hned v prvním sezení tak, aby získali pracovní rámec jak rozumět svým symptomům a hledat včasné řešení (...) dva a více let po terapii byli Eriini klienti stále schopni jasně artikulovat své porozumění a používání určitých Eriiných terapeutických technik.”

(Hansen et al., 2015, p. 185)

Z perspektivy klienta...

- Jak úspěšní, tak i neúspěšní klienti “zmiňovali Eriinu schopnost potvrdovat, její schopnost vztahovat se k jejich bolesti, její laskavost, osobní povahu, lidské přijetí a určitou míru spirituality. Někteří z klientů (...) poznamenali, že Eri má obzvláště efektivní způsob, jak komunikovat porozumění jejich bolesti, čímž dávala pacientů najevo, že čelit bolesti a naučit se ji zvládat může být důležitým aspektem terapeutické změny. Také důležitost Eriiných spirituálních kvalit se v prepisech rozhovorů objevila několikrát.”

(Hansen et al., 2015, p. 186)

Klientovy výsledky:

Význam zpětné vazby

- Terapeuti mají tendenci nadhodnocovat své dovednosti a míru úspěšnosti (Walfish et al., 2012)
- Terapeuti jen obtížně rozpoznávají (Hatfield et al., 2010) a předvídají (Hannan et al., 2005) zhoršení klientů
- Řešením by mohla být kontinuální zpětná vazba (e.g., Lambert et al., 2003), i když dosavadní studie zatím neukazují její přesvědčivý efekt (a series of meta-analyses presented in SPR, Oxford, 2017)
- Zdá se, že terapeuti se ze zpětné vazby neučí (Goldberg et al., 2016)
- Efekt zpětné vazby pravděpodobně závisí na její přesnosti, specifčnosti a načasování, ale především na samotném terapeutovi, který ji využívá (Miller et al., 2015; Tracey et al., 2014)
- Zpětná vazba se jeví jako efektivní, je-li využívána záměrně (*deliberate practice*) za účelem zlepšit svou praxi (Prescott, Maeschalck, & Miller, 2017; Rousmaniere et al., 2017); podobná myšlenka je obsažena i v dalších konceptech, jako je *reflective practitioner* (Schön, 1983) či *local clinical scientist* (Stricker & Trierweiler, 1995)

Deliberate practice:

Cyklus excellence

Zjisti základní míru své efektivity, včetně svých silných stránek a dovedností, které potřebují zlepšení

Záměrně využívej zpětnou vazbu k tomu, aby ses zlepšoval

Získávej systematickou, kontinuální, formalizovanou zpětnou vazbu

VÝVOJOVÁ
perspektiva

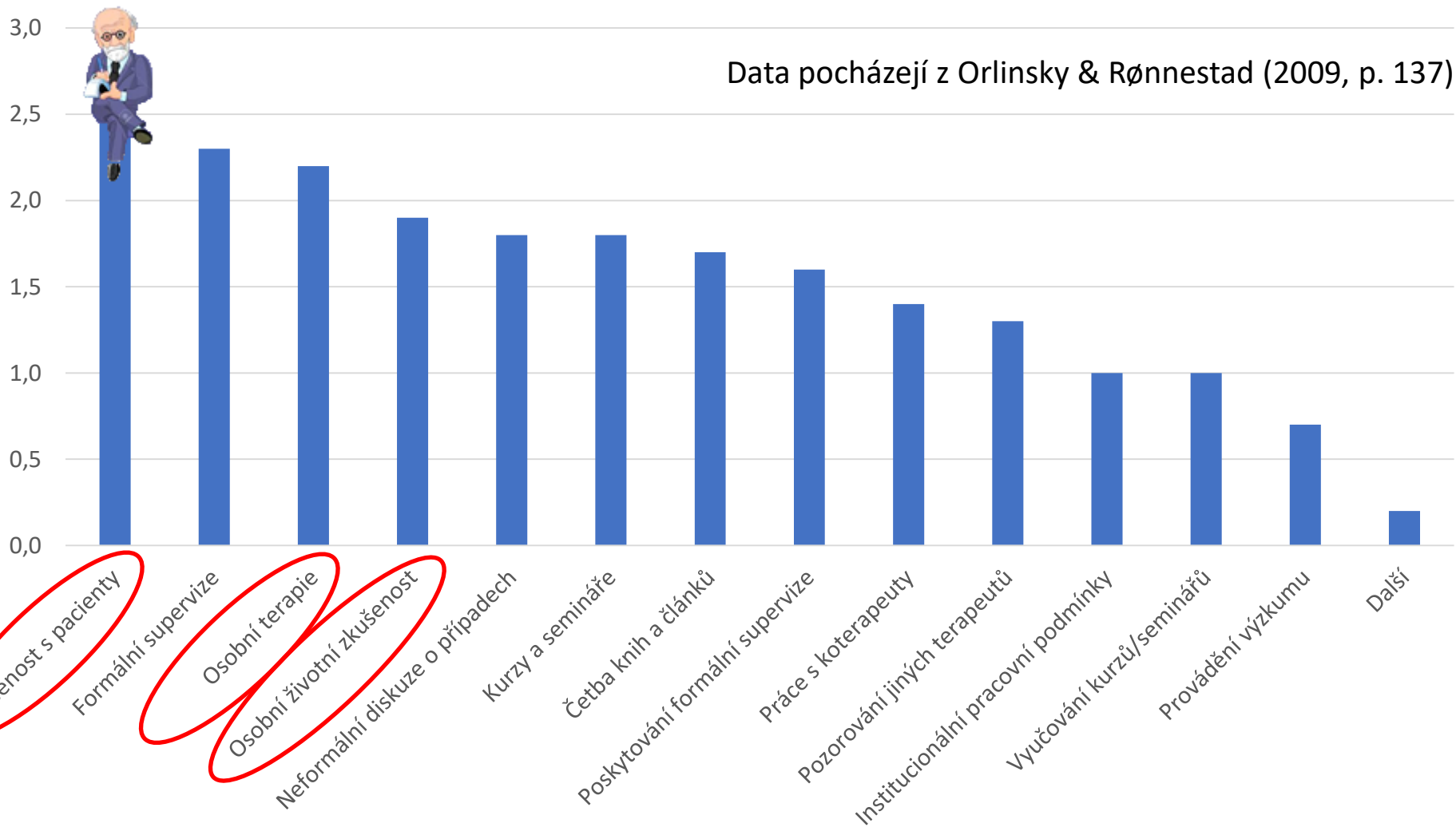
Dělají výcviky

lepší terapeuti?

- Paraprofesionálové podívají stejné nebo lepší výkony než profesionálové (Durlak, 1979)
- Kritické reanalýzy potvrdily původní závěr (Nietzel & Fisher, 1981; Hattie, Sharpley, & Rogers, 1984; Berman & Norton, 1985) a podobné výsledky vykazují i novější studie (e.g., Montgomery et al., 2010)
- Délka výcviku je nepatrně spojena s lepšími výsledky klientů nižší mírou předčasně ukončených terapií (Stein & Lambert, 1995)
- Zkušení terapeuti dosahují lepších výsledků u klientů se závažnějšími potížemi (e.g., Mason et al., 2016)

Vnímané zdroje

profesního vývoje

Terapeuti jsou aktivními tvůrci

svých osobních přístupů

- Terapeuti neaplikují znalosti mechanicky. Namísto toho přizpůsobují a rozšiřují své znalosti na základě své zkušenosti (Betan & Binder, 2010)
- “spíše než aby se drželi čisté verze toho, co si přečetli, [psychoterapeuti] si neoficiálně budují svou vlastní teorii” (Stiles, 2007, p. 1)
- Frekventanti si aktivně vytvářejí své osobní teorie psychoterapie, neustále definují a redefinují svou teoretickou orientaci, asimilují nové prvky do svých existujících teoretických rámců a zároveň přizpůsobují tyto rámce tak, aby odrážely jejich novou zkušenost (Fitzpatrick, Kovalak, & Weaver, 2010; Wolff & Auckenthaler, 2014)

Terapeuti jsou aktivními tvůrci

svých osobních přístupů

- Prevalence „integracionismu“ u psychoterapeutů > **95%**
(Hollanders & McLeod, 1999; Řiháček & Roubal, 2017)
- Tendence kombinovat přístupy byla potvrzena v běžné praxi (Ablon, Levy, & Katzenstein, 2006), v randomizovaných klinických zkouškách (e.g., Ablon & Jones, 2002) i na demonstračních videích terapeutických expertů (Solomonov et al., 2016)
- Velká většina (79%) ředitelů výcvikových institutů věří, že být vycvičen v jednom terapeutickém modelu není pro terapeuta dostatečné (Lampropoulos & Dixon, 2007)

Terapeuti jsou aktivními tvůrci

svých osobních přístupů

Na základě čeho si vybíráme?

- Kongruence (*Sedí mi to. Odpovídá to mému pohledu na svět. Cítím se v tom přirozeně. Umím to použít.*)
- Vnímaná účinnost (*Funguje to s mými klienty. Fungovalo to v mé osobní terapii.*)

(Fitzpatrick, Kovalak, & Weaver, 2010; Maruniaková, Řiháček, & Roubal, 2016; Řiháček, Danelová, & Čermák, 2012; Vasco & Dryden, 1994)

“[K]aždý terapeut integruje způsoby práce, které pocházejí z jiných přístupů, do svého vlastního přístupu. Ale dělá to individuálním, idiosynkratickým způsobem – takovým, který odpovídá jeho vlastnímu nadání, kapacitě a potřebám” (Carere-Comes, 2001, p. 107)

Terapeuti jsou aktivními tvůrci

svých osobních přístupů

OSOBNÍ

Přirozené schopnosti
a omezení

Osobní hodnoty a
světonázor

Osobní historie a
zkušenost

Osobní terapie

PROFESNÍ

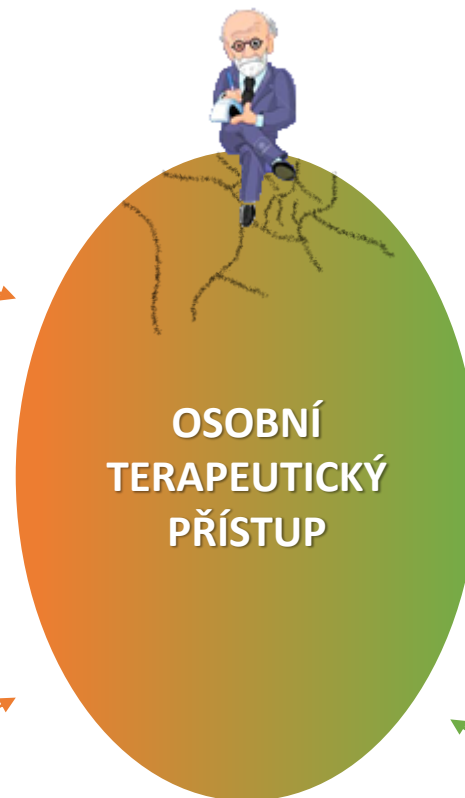
Profesní pravidla a
etika

Terapeutické teorie

Techniky a
intervence

Vlastní praxe

Zprostředkovaná
zkušenost

Terapeuti se neustále vyvíjejí

po celou dobu své kariéry

Laický pomocník

(založeno na soucítění a čistě osobních zdrojích)

Věrnost některému z přístupů

(přilnutí k vlastnímu domovskému přístupu, snaha „dělat věci správně“)

Přechodová fáze

(zážitek omezení vlastního přístupu, asimilace jiných přístupů/ateoretický přístup, zaměření na to, „co funguje“)

Integrovaný osobní styl

(konsolidace, „bezešvá“ integrace osobních a profesních aspektů)

Takže: co dělá dobrého terapeuta?

Stručné shrnutí

Zůstaňme pokorní
("pochybujme o sobě
jako o terapeutech")

Vyhledávejme zpětnou
vazbu. A použijme ji

Přijměme rozpornost
a rozmanitost života

Kultivujme své facilitativní
interpersonální
dovednosti

(Kriticky) reflektujme
kulturní předpoklady a
výchozí
psychoterapie a
duševního zdraví

Závěr

Komplementarita čtyř perspektiv

